

**O'ZBEK OILASIDA OILAVIY KONFLIKTLAR VA ULARNING
PSIXOLOGIK MEXANIZMLARI**

Qo'qon universiteti "Pedagogika va Psixologiya" kafedrasi katta

*o'qituvchisi **Usmonova Nargiza Raximjonovna***

Старший преподаватель кафедры «Педагогика и психология»

*Кокандского университета **Усмонова Наргиза Рахимжоновна***

Senior lecturer of the Department of "Pedagogy and Psychology" of

*Kokand University **Usmonova Nargiza Rakhimjonovna***

Annotatsiya: *Ushbu maqolada o'zbek oilalarida yuzaga kelayotgan oilaviy nizolar, ularning asosiy sabablari va psixologik mexanizmlari tahlil qilinadi. Turmush o'rtoqlar, avlodlararo munosabatlar va kengaytirilgan oila a'zolari o'rtasidagi ziddiyatlar zamonaviy hayot talablari, iqtisodiy omillar va shaxsiy ehtiyojlar to'qnashuvi bilan bog'liq holda yuzaga keladi. Tadqiqotda oilaviy mojarolarni bartaraf etish yo'llari, sog'lom pozitiv muhitni rivojlantirish va ishonchli munosabatlarni shakllantirishning ahamiyati yoritilgan.*

Абстрактный: *В статье анализируются семейные конфликты, возникающие в узбекских семьях, их основные причины и психологические механизмы. Конфликты между супругами, межпоколенческими отношениями и членами расширенной семьи возникают из-за требований современной жизни, экономических факторов и столкновения личных потребностей. В исследовании рассматриваются способы разрешения семейных конфликтов, важность создания здоровой позитивной среды и построения доверительных отношений.*

Abstract: *This article analyzes the family conflicts that arise in Uzbek families, their main causes and psychological mechanisms. Conflicts between spouses, intergenerational relationships and extended family members arise due to the demands of modern life, economic factors and the clash of personal needs. The study highlights ways to resolve family conflicts, the importance of developing a*

healthy positive environment and building trusting relationships.

Kalit so'zlar: *oila, konflikt, oilaviy konfliktlar, psixologik mexanizm, oilaviy juftliklar, avlodlararo munosabatlar, muloqot.*

Ключевые слова: семья, конфликт, семейные конфликты, психологический механизм, семейные пары, межпоколенные отношения, коммуникация.

Keywords: *family, conflict, family conflicts, psychological mechanism, family couples, intergenerational relations, communication*

Kirish

“Eng katta baxt, men buni ming marta qaytarishdan charchamayman , oilamiz tinch bo'lsin! Oila kichik vatan, oila tinch bo'lsa, baxtli bo'lsa, vatan tinch bo'ladi. O'sha baxtli kunlarni, vatanimizning, yoshlarimizning kamolini hozir niyat qilayotganimiz kabi ko'rish hammamizga nasib etsin”. Shavkat Mirziyoyev ¹

Oila insonning birinchi ijtimoiy muhiti bo'lib, unda shakllanadigan munosabatlar shaxs rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. O'zbek jamiyatida oila qadimdan muqaddas tushuncha hisoblanib, undagi uyg'unlik, hamjihatlik va hurmat muhim qadriyat sifatida e'tirof etiladi. Ammo ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar, zamonaviy hayot sur'atlari va madaniy transformatsiyalar oilaviy muammolar, nizolar va psixologik tangliklarni yuzaga keltirmoqda. Shu bois o'zbek oilasida konfliktlarning kelib chiqish mexanizmlari va ularni bartaraf etish yo'llarini o'rganish psixologiya fanining dolzarb masalalaridan biridir.

Har bir oila hayoti davomida muammoli vaziyatlarga albatta duch keladi, ularni hal qilish qarama-qarshi individual ehtiyojlar, motivlar va manfaatlar kontekstida amalga oshiriladi. **Konflikt** (lotincha *conflictus* degan so'zdan olingan bo'lib "ziddiyat", "nizo" degan ma'noni anglatadi) - qarama-qarshi maqsadlar, manfaatlar, pozitsiyalar, qarashlar to'qnashuvi sifatida ta'riflanadi.

Oiladagi nizolar quyidagicha farqlanadi: turmush o'rtoqlar, ota-onalar va

¹ <http://www.xabar.uz/uz/post/prezident-oila-kichik-vatan>
www.tadqiqotlar.uz

bolalar, har bir turmush o'rtoq va ota-onalar, bobo va buvilar. Oilaviy nizolar oilaviy munosabatlarda asosiy rolni o'ynaydi. Ular, ehtimol, turmush o'rtoqlarning ehtiyojlarini qondirmaslik bilan bog'liq. Tashqi omillar oilaviy nizolarning paydo bo'lishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi: ko'plab oilalarning moliyaviy ahvolidan yomonlashishi; turmush o'rtoqlardan birining (yoki ikkalasining) ish joyida mehnat kodeksida ko'rsatib qo'yilgan vaqtdan haddan ortiq ishda ko'p qolib ketish sabablari; turmush o'rtoqlardan birini oddiy ish yoki mehnat bilan ta'minlay olmaslik; o'z xonadonlarida uzoq vaqtdan buyon yo'qligi; bolalarni, bolalar muassasasi bilan ta'minlay olmaslik yoki joylay olmaslik va hokazolarni tashkil qilish imkoniyatining yo'qligi va hokazo. Ko'pchilik uchun ajralish ularni dushmanlik, yoqtirmaslik, aldash va hayotlarini qoraygan narsalardan qutqaradi. Albatta, bu ham salbiy oqibatlarga olib keladi. Ular ajralishlar, bolalar va jamiyat uchun farq qiladi. Ajralishning eng zaif nuqtasi odatda bolalari bo'lgan ayoldir. U nevropsixiatrik kasalliklarga ko'proq moyil.²

Oila atalmish muqaddas makonda oila a'zolarining dunyoqarashlari yoki e'tiqodlari qarama-qarshi bo'lsa, nizo yuzaga kelishi mumkin. Ba'zida odamlar shaxslararo munosabatlarda bir-birini noto'g'ri tushunib, noto'g'ri xulosaga kelishganda nizolar paydo bo'lishi mumkin. Tinch yo'l bilan hal etilmagan konfliktlar janjal va norozilikka olib kelishi mumkin.

Vahti-vaqti bilan er-xotinning bir-biri bilan kelishmovchilik qilishgacha borishi yoki kelishmovchilik qilishi odatiy bir holdir. Vahti-vaqti bilan nizolar oilaviy hayotning bir qismidir. Biroq, muttasil davom etayotgan ziddiyat stressli va munosabatlarga zarar yetkazishi mumkin. Ba'zi odamlar o'zlarining his-tuyg'ularini boshqarishda qiynaladilar va qasddan xafagarchilikka, agressiv yoki hatto zo'ravonlikka aylanishadi.

Psixologlar oilada bo'lib turadigan konfliktlarni normal holat deb hisoblashadi. Konfliktlar natijasida er-xotinlar bir-birlaridan nafrat hissida bo'la boshlaydilar va ularning ajralishlari tobora kengroq avj ola boshlaydi. Shu sababli, oilada doimo yuzaga keladigan nizolarni qanday hal qilish masalasi juda muhim

² <https://cyberleninka.ru/article/n/oilaviy-nizolar-va-uni-hal-etish-yo-llari>
www.tadqiqotlar.uz

masalalardan biri bo'lib qolmoqda.

Oilaviy konfliktlar turmush o'rtoqlar hamda ularning bolalari o'rtasidagi shaxslararo munosabatlardagi munosabatlar tizimining bir usuli hisoblanadi. Jarayon bor shu bilan birgalikda uning ijobiy tomoni ham bor: ziddiyat munosabatlarni rivojlantirishga, munosabatlarni o'zgarishga, har qanday yo'nalishga ish tutishga undaydi. Ba'zida insonlar janjallashishadi, chunki bu ularni birlashtirishning yagona yo'li. Bu borada har bir oilaning o'ziga xos xususiyatlari ham bor. Oiladagi nizolar turli shakllarda bo'lishi mumkin va ko'pincha kutishlardagi farqlar, aloqa uzilishlari yoki mos kelmaydigan hissiy ehtiyojlar tufayli yuzaga keladi.

O'zbek oilalari sharoitida nizolarning eng ko'p uchraydigan turlariga quyidagilar kiradi:

Turmush o'rtoqlar o'rtasidagi nizolar: moliyaviy qarorlar, ishonch, rollarni teng taqsimlash yoki qondirilmagan hissiy va jinsiy ehtiyojlar bilan bog'liq muammolar.

Avlodlararo to'qnashuvlar: bobo-buvilar, ota-onalar va farzandlar o'rtasidagi kelishmovchiliklar, ko'pincha dunyoqarashlar, madaniy kutishlar yoki avlodlar orasidagi farqlar tufayli yuzaga keladi.

Kengaytirilgan oilaviy nizolar: kelinlar va qaynona-kelinlar o'rtasidagi ziddiyat, qarindoshlarning aralashuvi va rol chegaralarining aniq emasligi.

Ichki psixologik mojarolar: oilaviy dinamikaga bilvosita ta'sir qilishi mumkin bo'lgan shaxsiy norozilik, shaxsiyat inqirozi yoki stress.

Tabiiyki, odamlar janjallashganda, ayniqsa, bu odamlar turmush o'rtoqlar va mehribon sheriklar bo'lsa. Inson o'z munosabatida hech qachon janjal bo'lmasligiga umid qilish ahmoqlikdir, chunki dunyoda ikkita bir xil odam yo'q. Bir-biri bilan qanchalik yaqin va sevgan bo'lsalarda, juftliklar bilan fikrlar mos kelmaydigan savollar doimo mavjud. Va nima uchun mukammal munosabatlar janjalga aylanganiga hayron qolmaslik uchun buni eslab qolish kerak.

V.G.Belinskiy shunday degan "Shunga qat'iy imonim komilki, er-xotin ittifoqi tevarak-atrofdagilarning aralashuvidan xoli bo'lmog'i kerak, binobarin, bu

ikki kishidan boshqa hech kimning ishi emas" Oila insonlarni birlashtirib turuvchi eng kichik ijtimoiy birlik bo'lib, uning tinchligi, ravnaqi va barqarorligi jamiyat tinchligi va barqarorligi hisoblanadi.³ Yana olim J.Santayana oilaga ta'rif bera turib, "Oila tabiatning shoh asarlaridan biridir", deb aytib o'tgan edi.

Oiladagi nizolar - bu juftliklarni psixologlarga murojaat qilishlarida eng ko'p uchraydigan va keng tarqalgan sabablardan biri sanaladi. Oiladagi nizolarni hal qilish usullari asosan jamiyatning muayyan hujayrasi doirasida qanday janjal yuzaga kelganiga bog'liq. Ota-ona va farzandlar munosabatlari rollar o'zaro tenglik hamjihatlik asosida tuzilgan oilalarda hamda nikoh tushunchalari mustahkam tuzilgan oilalarga nizolar juda sekinlik bilan ta'sir ko'rsatadi. Ikki kishining fikrlari yoki istaklari bilan to'qnashganda, natijada ular umumiy yo'nalishni topishni istashganida, oiladagi nizolarni tabiiy jarayon deb biladi. Hatto janjallar janjal paytida janjallashishlariga qaramay, janjallar er-xotinning birligini anglatadi, deyish mumkin.

Birinchidan, agar er-xotinlar janjallashayotgan bo'lsa, demak, ular bilan baham ko'radigan narsa bor. Va odamlar har doim ham umumiy mulkni emas, balki erkinlikni, shaxsiy hududni, bolalarni va boshqalarni baham ko'rishadi. Boshqacha qilib aytganda, er-xotinlar janjal mavzusi ular uchun muhim bo'lgan taqdirdagina janjallashadilar. Bundan tashqari, qarama-qarshi tomon bilan janjallashishni istamagan odamda mojaro yuzaga keladi. Bunday paradoks: odamlar o'zlariga zarar etkazmasdan, bir-birlarini xafa qilishni istamasliklari sababli janjal qilishadi.

Ikkinchidan, mojaro shuni ko'rsatadiki, er-xotinlar hali ham o'sha yo'lda harakat qilishmoqda. Mojaro - bu ikki kishi borishga tayyor bo'lgan yo'lning yo'qligi. Aynan janjal paytida ular uni topishga harakat qilishdi. Bu shuni anglatadiki, odamlar birgalikda harakat qilishni istaydilar, shuning uchun ular hozirgacha eng yaxshi variant deb o'ylagan narsani bir-birlariga majbur qilish uchun juda ko'p harakat qilishadi.

Xulosa. Xulosa o'rnida aytishimiz mumkinki, bu kabi oiladagi nizolar oldini olish uchun oila ishonchli munosabatda bo'lishi kerak. Agar hamkorlardan biri biror

³ <https://cyberleninka.ru/article/n/oilaviy-nizolar-turlari-va-vujudga-kelish-sabablari>
www.tadqiqotlar.uz

narsani tugatsa yoki uni boshqa bir sirdan saqlaydi, bu o'z-o'zidan munosabatlarda keskin atmosferani keltirib chiqarishi mumkin va buning oqibatida yuzaga kelgan ziddiyatning hajmi siz yashirilgan haqiqatdan ham qo'rqinchli bo'lishi mumkin.

Oilaviy nizolarni hal qilishda muammolardan qochmaslik, balki ularni hal qilish kerak. Muammoni hal qilish, g'alaba qozonish yoki himoya qilmaslik maqsadida konstruktiv va xotirjamlik bilan olib boring. Uchinchi tomonlarni nizoga jalb qilish maqsadga muvofiq emas, chunki ular mojaroning yanada kuchayishi uchun katalizatorga aylanishi mumkin. Ajrashish bu nizoni yechimi bo'lib qolmasligi kerak. O'zbek oilasida yuzaga kelayotgan konfliktlar zamonaviy turmush tarzi, an'anaviy qadriyatlar va shaxsiy ehtiyojlarning to'qnashuvi natijasidir. Ularning psixologik mexanizmlarini chuqur tahlil qilish va bu asosda murosali, sog'lom kommunikatsiyani shakllantirish yo'llarini ishlab chiqish zarur. Oilaviy nizolarni bartaraf etish shaxsiy farovonlikni saqlash va jamiyat barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimova V.M. Ijtimoiy psixologiya T. "Fan va texnologiyalar", 2012. 172 b
2. G'.Sh.Shoumarov Oila psixologiyasi 2010 y 294 b
3. Karimova V.M. Oila psixologiyasi T. "Fan va texnologiyalar", 2008. 170 b
4. O'zbekiston Respublikasining konstitutsiyasi "O'zbekiston" Toshkent-2023y
5. Oila ma'naviyati. Oxunjon Safarov, Mels Maxmudov Toshkent Manaviyat 2009 y
6. G'.Shoumarov, U. Qodirov, I. Hojibekov. "Oilaga psixologik yordam ko'rsatish" Toshkent. O'quv-qo'llanma.
7. Raximjonovna, U. N. (2023). O 'SMIR YOSHIDAGI O 'QUVCHILARDA "TARBIYA" FANINI O 'QITISH ORQALI MUSTAQIL FIKRLASHGA O 'RGATISH. Finland International Scientific Journal of Education, Social Science & Humanities, 11(6), 232- 237.
8. Usmonova Nargiza Raximjonovna. (2024). TARBIYA FANINI O'QITISH ORQALI O'QUVCHILARNI VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASH. INTERNATIONAL JOURNAL OF RECENTLY SCIENTIFIC RESEARCHER'S THEORY, 2(6), 256–259. Retrieved from

<https://uzresearchers.com/index.php/ijrs/article/view/3792>

9. Usmonova Nargiza, & Ilyosjonov Shahboz. (2024). FRUSTRATSIYA HOLATIDAGI O'SMIRLARNI PSIXOLOGIK JIHATDAN TO'G'RI BAHOLASH. Universitet tadqiqot bazasi , 519–526. 8.

<https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/download/54/43/86> 9.

<http://conferences.neasmo.org.ua/ru/art/491>

10.Usmonova Nargiza Raximjonovna. (2024). “TARBIYA” FANINI O’QITISH ORQALI O’QUVCHILARDA AXLOQIY IDEALNI SHAKLLANTIRISH. *University Research Base*, 527–530. Retrieved from <https://scholar.kokanduni.uz/index.php/rb/article/view/152>

11.Usmonova Nargiza, & Ibrohimova Muslimaxon. (2024). O‘SMIRLIK DAVRIDAGI BOLALARNI KASBGA YO’NALTIRISH ORQALI ULARDA IRODAVIY SIFATLARNI RIVOJLANTIRISH. *University Research Base*, 559–563. Retrieved from.

12.<https://cyberleninka.ru/article/n/oilaviy-nizolar-va-uni-hal-etish-yo-llari>

13.<https://cyberleninka.ru/article/n/oilaviy-nizolar-turlari-va-vujudga-kelish-sabablari>

14.<http://www.xabar.uz/uz/post/prezident-oila-kichik-vatan>